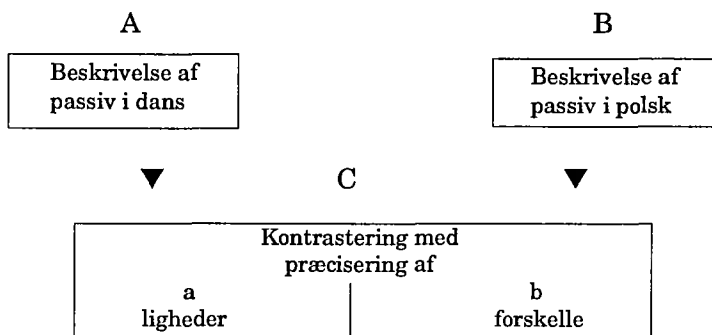

DANSK OG POLSK PASSIV I KONTRASTIVT PERSPEKTIV

MAREK HAMMERMEISTER

1. INDLEDNING

Nærværende artikel er et forsøg på en kontrastiv analyse af passivsystemet i dansk og polsk. Til beskrivelsen af de to systemer vil jeg her bruge den adirektionale (bilaterale, tosidige) type af den kontrastive analyse. Denne type karakteriseres ved, at den tager lige meget hensyn til de to sprog, den beskriver. Groft sagt beskriver man her først de to sprog (eller deres delområder) hver for sig, og bagefter kontrasterer man dem ved at drage forskelle og ligheder frem (se Fabricius-Hansen 1981: 32). Analysens model ser sådan ud:

Passiv forstås i artiklen som de formalt definerede strukturer, som står i et bestemt syntaktisk forhold til andre verbale strukturer, dvs. aktiv (se Brinker 1971: 25). Med passive konstruktioner mener jeg altså i

dansk *s*-passiv og forbindelserne af *blive*, *få* og *være* plus perfektum participium, mens det i polsk er forbindelserne af *być* og *zostać* plus det passive adjektivparticipium.

2. PASSIV I DANSK

Til beskrivelsen af passiv i dansk synes den morfo-syntaktiske inddeling at være mest velegnet. Den måde at inddele passiv på træffer man oftest i de danske grammatikker.

Ud fra det morfo-syntaktiske synspunkt findes der i dansk to måder at danne passiv på: den fleksiviske og den perifrastiske. Den første kendetegnes ved endelsen *-s*, og den anden ved hjælpeverberne *blive*, *få* og *være* plus perfektum participium.

Der må dog tilføjes, at valget mellem de forskellige former af passivsætning (bøjningsendelsen eller participialforbindelser med *blive*, *få* eller *være*) ikke er frit, selv om man faktisk tit kan vælge frit mellem passiv med *-s* og med *blive*. Der findes en række verber, som kun kan forbindes med *-s* i passiv, og nogle kan kun have participialforbindelse.

Efter Lars Heltoft er forskellen mellem *s*-passiv og den perifrastiske passiv en modusforskel:

“Dansk (...) har jo en karakteristisk modsætning mellem det man traditionelt har anset for en forskel inden for passivsystemet mellem en fleksivisk *s*-passiv og en perifrastisk passiv. Men denne forskel forstås langt bedre når den analyseres som en **modusforskel** inden for passivsystemet. Jeg vil derfor tale om en fleksivisk *s*-modus over for en perifrastisk modus.” (1994: 155-156)

Forskellen kan f.eks. ses i de to nedenstående sætninger:

Indledningen *skrives* til sidst.

Indledningen *bliver skrevet* til sidst.

S-formen angiver her en plan, der ikke behøver at være den talendes, mens den perifrastiske form er den talendes spådom.

2.1. DEN FLEKSIVISKE (SYNTETISKE) PASSIV

Den fleksiviske passiv betegnes oftest som *s*-passiv, men man kan også støde på betegnelsen defaultform (Hansen og Heltoft 1994: 65). Den dannes ved hjælp af endelser *-s* eller *-es*, som tilføjes til verberne i infinitiv. De fleste infinitiver i dansk ender på *-e*. Til dem tilføjes endelsen *-s*:

Der *arbejdes* hårdt på fabrikken.

Der *vises* film i klubben hver lørdag.

Endelsen -s tilføjer man også til de infinitiver, der ender på -ø, -å, og -o:

De dybfrosne grøntsager skal *tøs* op før brugen.

Bedre service *fås* ikke.

Huset *bebøs* af en familie fra Tyrkiet.

Verberne, der i infinitiv ender på -y og -i kan direkte få endelsen -s eller indskyde et -e-:

Knappen *sy(e)s* i frakken.

De skal *vi(e)s* på lørdag.

En af de markante ting ved s-passiv er den, at den har passivisk form, men den kan anvendes på fire forskellige måder: passivisk, deponent, reflektivt og reciprokt.

2.1.1. DEN PASSIVISKE ANVENDELSE

Denne anvendelse kendetegnes ved, at den både har passiv form og passiv betydning. Den er i overensstemmelse med passivens almene definition, dvs. den aktive sætnings objekt bliver ved omskrivningen til subjektet i den passive sætning:

Museet besøges af mange turister. (Mange turister besøger museet.)

Postkassen tømmes kl. 3. (Man tømmer postkassen kl. 3.)

Der spises mange kartofler i Danmark. (Man spiser mange kartofler i Danmark.)

2.1.2. DEN DEPONENTE ANVENDELSE

De deponente (lideformede) verber, som også kaldes for deponentier, er de verber, der har passiv form, men aktiv betydning: *træerne grønnes hvert år, de længes efter deres fædreland, det synes jeg om*. Disse verber har kun s-formen, også i infinitiv (*at grønnes, at længes, at synes*).

2.1.3. DEN REFLEKSIVE ANVENDELSE

De refleksive verber er de verber, som forbinder sig med det refleksive pronomen *sig*. I almindelighed refererer det refleksive pronomen til subjektet i den samme sætning, og den stemmer overens med det i person og numerus. I dansk er der dog også mulighed for at udtrykke et reflektivt forhold syntetisk (fleksivisk) ved hjælp af fleksivet -s, dvs. verbet har passiv form: *vi glædes* → *vi glæder os*, situationen *bedres* → situationen *bedrer sig*, *jeg græmmes* → *jeg græmmer mig*, *jeg ængstes* → *jeg ængster mig*.

Der er dog kun få refleksive verber, som i *s*-formen bevarer deres refleksive forhold. Sætningerne *lille Peter vaskes* og *lille Peter vasker sig* har ikke samme betydning. I den første sætning foreligger der en rent passivisk anvendelse (Peters mor vasker ham), og den anden sætning udtrykker et refleksivt forhold (lille Peter vasker sig selv).

2.1.4. DEN RECIPROKKE ANVENDELSE

Et reciprokt (gensidigvirkende) forhold betegner et gensidigt, indbyrdes forhold. I sådan et forhold må der være to eller flere agenser, der hver for sig samtidig er agens og patiens i forhold til hinanden, dvs. at subjektet i en sætning med verbet i reciprok anvendelse samtidig er agens og patiens. Derfor må det ved reciprok anvendelse altid dreje sig om to eller flere personer. Subjektet er normalt pluralis: de *slås* tit, vores naboer *skændes* hver dag.

Der findes også verber, som kun kan bruges i *s*-form med reciprok anvendelse, f.eks. *enes*, (komme op at) *toppes*, *tottes*, *trættes*.

2.1.5. USÆDVANLIGE KONSTRUKTIONER MED *S*-PASSIV

2.1.5.1. *S*-form + perfektum participium

Konstruktionen kan kaldes for "den dobbelte passiv". Den består af *s*-passiven plus perfektum participium, som normalt tilføjes til hjælpeverber:

Rapporterne *forlanges indleveret* senest søndag.

Kuponen *bedes underskrevet* og *tilbagesendt*.

Beløbet *bedes indbetalt* senest den 5. i måneden.

En af forklaringerne på forekomst af denne konstruktion lyder:

"Der er ikke nogen sikker forklaring, men det er værd at lægge mærke til, at *bedes* i denne sammenhæng bruges præcis som *skal*. Man vælger muligvis *bedes* for at være lidt høfligere, end hvis man brutalt sagde *skal* (selvom det er præcis det, man mener)." (Hansen 1988: 43)

Ved siden af denne konstruktion dukker der også en anden, lignende op (*s*-form + *s*-form), som bruges i den samme sammenhæng, f.eks.:

* Kuponen *bedes underskrives*.

* Beløbet *bedes indbetales*.

Denne konstruktion anses dog stadigvæk for ukorrekt, selv om man i *Håndbog i Nudansk* (1993: 57) kan læse: "I en vis forstand er den (...)

mere regelmæssig end den med *indbetalt*: *bedes* betyder jo næsten det samme som *skal* her, og efter *skal* kan man kun have en navnemåde, fx *Beløbet skal indbetales*."

2.1.5.2. S-form + infinitiv uden *at*

I dansk sprogbrug træffer man konstruktionen af type:

Du *bedes gå* udenfor.

Denne konstruktion er dog meget sjælden. Dens forekomst er så uvæsentlig, at den hverken bliver behandlet i sprogrigtighedshåndbøger eller de danske grammatikker.

2.1.5.3. S-form + infinitiv med *at*

Konstruktionen med s-passiv plus infinitiv er meget usædvanlig. Til disse passiver svarer der nemlig ikke nogen aktivkonstruktioner (akkusativ plus infinitiv):

Niels *hævdes at kunne* spille fløjte.

Petersen *synes ikke at være* interesseret i kortspil.

Bestyrelsen *menes at studere* den politiske økonomi.

* Olsen *hævder* Niels *at kunne* spille fløjte.

* (morfologisk umulig)

* Vi *menér* bestyrelsen *at studere* den politiske økonomi.

Denne form af passiv har altså ingen agensangivelse. Der foreligger et subjektssløft.

2.2. DEN PERIFRASTISKE (ANALYTISKE, OMSKREVNE) PASSIV

Denne form af passiv dannes ved omskrivning med et hjælpeverbum plus perfektum participium. Som hjælpeverber kan bruges tre verber: *blive*, *få* og *være*. Dannelsesmåden kan illustreres sådan:

blive \
få - + perfektum participium
være /

De to første verber *blive* og *få* danner den såkaldte begivenhedspassiv, som udtrykker begivenhed, handling eller virksomhed. Den tredje form, som dannes ved hjælp af verbet *være* kaldes tilstandspassiv, netop fordi den betegner en tilstand eller væren.

2.2.1. BLIVE + PERFEKTUM PARTICIPIUM

Blive-passiv har den største frekvens i dansk. Generelt kan man fastslå, at passiv med *blive* bruges om den enkelte handling:

Vinduerne *bliver pudset*.

Der *blev købt* mange fjernsyn sidste år.

Døren *er blevet malet*.

2.2.2. FÅ + PERFEKTUM PARTICIPIUM

Forbindelsen *få* plus perfektum participium kan bruges både i aktiv og i passiv. Der er altså ingen syntaktisk forskel mellem to sætninger med denne konstruktion, hvoraf den ene er aktiv, og den anden passiv. Forskellen er kun semantisk:

aktiv	passiv
Spejderne <i>fik solgt</i> alle lodsedlerne.	<i>Jeg har fået stjålet</i> min cykel.
Vi <i>fik ikke sovet</i> ret meget den nat.	De <i>fik vekslet</i> pengene i en bank.
<i>De fik malet</i> deres hus.	
<i>Han fik repareret</i> sin bil.	

Den generelle regel om dannelsen af den perifrastiske passiv siger, at passiv i dansk dannes ved hjælp af et hjælpeverbbum plus perfektum participium. I enkelte forbindelser efter *få* træffer man dog også præsens participium brugt ved siden af perfektum participium:

Han *fik* pakken *sendende / sendt*.

Hun *fik* bogen *forærende / foræret*.

I de to eksempler foreligger der uden tvivl passiv betydning. (Hansen 1963: 82)

2.2.3. VÆRE + PERFEKTUM PARTICIPIUM

Ved siden af begivenhedspassiv, som består af den fleksiviske passiv og den perifrastiske passiv med *blive* og *få* som hjælpeverber, findes der også tilstandspassiv (*være*-passiv):

Bogen *er skjult*.

Bilen *er allerede repareret*.

I DUDEN (1984: 185-187) inddeles denne passiv i to typer. Inddelingen er selvfølgelig opstået på grund af tilstandspassiv i tysk, men jeg synes, at den også kan gælde for en tilsvarende konstruktion i dansk. Dette forsøger jeg at vise nedenfor.

2.2.3.1. Type 1

Den første type kendetegnes ved, at *vøre*-passiv kan føres tilbage til perfektum af *blive*-passiv:

Døren er åbnet / lukket. (Døren er blevet åbnet / lukket.)

Arbejdet er afsluttet. (Arbejdet er blevet afsluttet.)

Ved omskrivning af begivenhedspassiv til tilstandspassiv bliver *blevet*, formelt betragtet, udeladt. Indholdsmæssigt betragtet bliver kendsgeringerne ikke længere meddelt som begivenhed (handling), men som en tilstand, der fremstiller begivenhedens resultat. Tilstandspassiv udtrykker altså et synspunkt, der består i, at tilstanden er resultat af en begivenhed (handling).

Ved beskrivelsen af denne types tilstandspassiv må man tilføje, at den handlende (ophav) som regel ikke bliver nævnt:

Døren er åbnet.

* *Døren er åbnet af mig.*

2.2.3.2. Type 2

Den anden type af tilstandspassiv lader sig ikke føre tilbage til perfektum af begivenhedspassiv, selv om det pågældende verbum er transitivt og passiverbart:

Byen er omgivet med bjerge.

(* *Byen er blevet omgivet med bjerge.*)

(*Bjerge omgiver byen.*)

Bøgerne er dækket med støv.

(* *Bøgerne er blevet dækket med støv.*)

(*Støv dækker bøgerne.*)

Eksemplerne viser, at sætninger af denne type kun lader sig føre tilbage til tilsvarende sætninger i aktiv. I nogle tilfælde kan den type dog føres tilbage til præsens af begivenhedspassiv:

Området er beboet af jyderne.

(*Området bliver beboet af jyderne.*)

I typen 2 drejer det sig også uden tvivl om en passivisk struktur. Dette kan man erkende ved, at hovedbetingelsen for en aktiv-passiv-omskrivning er opfyldt, idet aktivsætningens objekt bliver til subjektet i passivsætningen, og aktivsætningens subjekt til – som regel obligatorisk – agensangivelse i form af en præpositionsforbindelse. Semantisk betragtet fungerer præpositionsforbindelsen ikke så meget som agens, men

snarere som instrumentangivelse (middel, redskab). Derfor forbinder man som regel agensangivelsen med præpositionen *med*.

I denne type bliver tilstanden ikke betragtet som resultat af en handling, men som en konstant eller foreløbigt foreliggende kendsgerning.

2.3. DET DIREKTE OG INDIREKTE OBJEKT I PASSIVSÆTNINGER

Reglerne for omskrivning af sætninger fra aktiv til passiv siger, at det direkte objekt i aktivsætninger bliver til subjekt i passivsætninger. Dette er dog ikke altid tilfælde i den danske sprogbrug. Der findes nemlig konstruktioner, hvor det er aktivsætningers indirekte objekt, der bliver til det grammatiske subjekt i passivsætninger:

Man fortalte mig en historie.

→ Jeg blev fortalt en historie.

Man har tildelt hende en medalje.

→ Hun er blevet tildelt en medalje.

Jeg/vi ønsker jer en glædelig jul samt et godt nytår!

→ I ønskes en glædelig jul samt et godt nytår!

Det er lykkedes hende med at få en medalje.

→ Hun er lykkedes med at få en medalje.

I de fleste sprog bruger man kasus til at markere det direkte og det indirekte objekt. Det første står som regel i akkusativ, og det andet i dativ. Men på dansk kan man ikke bruge kasus til at skelne mellem det direkte og det indirekte objekt, fordi substantiver hverken har akkusativ eller dativ. Der findes kun nominativ og ikke-nominativ, og forskellen på nominativ og ikke-nominativ er der udelukkende ved pronominer, f.eks.: *jeg* → *mig*, *du* → *dig*, *de* → *dem* osv. Det direkte og det indirekte objekt skelner man dog på dansk på andre måder, f.eks. ved hjælp af ordstillingen.

Opståen af denne konstruktion er ikke helt klar. Efter Ole Togeby kan en af forklaringerne være, at der i dansk er en tendens til, "at man helst vil have personer til at være grundled og tingene til at være genstandsled" (1993: 21). Dette var f.eks. tilfældet med en lignende konstruktion: *Mig synes, at (...)* er blevet til *Jeg synes, at(...)*, som nu er normen i det danske sprog. Andre forskere, som Knud Sørensen (1973: 73; 1987: 141-142; 1991: 12), Allan Karker (1975: 26) og Henrik Galberg Jacobsen (1993: 90-91), mener, at konstruktionen delvis kan skyldes indflydelse fra engelsk. Knud Sørensen (1987: 142) skriver: "Der foreligger her en typisk situation, i hvilken engelsk beforder en udvikling, der allerede er i gang i dansk".

H. Galberg Jacobsen tager ikke direkte stilling til rigtigheden af denne konstruktion. Han konkluderer bare:

"Alligevel kan det måske være værd at mærke sig at man i situationer hvor både en *blive*-konstruktion og en *få*-konstruktion er mulig (*Hun blev / fik overrakt et diplom*), risikerer mindst ved at vælge *få*-konstruktionen." (1993: 91)

3. PASSIV I POLSK

I polsk dannes passiv kun perifrastisk, dvs. ved omskrivning. Den udtrykkes ved hjælpeverber *być* (*bywać*) eller *zostać* og det passive adjektivparticipium, som svarer til perfektum participium i dansk:

być \
+ det passive adjektivparticipium
zostać /

3.1. PASSIV MED BYĆ SOM HJÆLPEVERBUM

Hjælpeverbet *być* bruges i passiv i forbindelsen med både imperfektive og perfektive verber:

imperf.: Prezydent *jest wybierany* co cztery lata.
Walka *była kontynuowana*.
perf.: Jego ubranie *jest zupełnie podarte*.
Przewodniczący *jest już wybrany*.

Hjælpeverbet *bywać* bruges i forbindelse med de imperfektive verber, når der foreligger "sporadisk iterativitet"¹:

Odbiór radiowy *bywa zakłócany*.
Listy *bywają pisane*.

Bywać som hjælpeverbet i passivsætninger bruges dog sjældent i skriftsproget. Det erstattes som regel med forbindelsen *być* + participiet af et imperfektivt verbum + leksikalske midler (*często*, *niekiedy*). Nogle polske verber har også mulighed for at udtrykke den sporadiske iterativitet ved hjælp af suffikset *-yw*: *pisac* *pisywać*, *czytac* *czytywać* osv.

¹ Begrebet bruges efter J. Czochralski (1972: 368, 377).

3.2. PASSIV MED ZOSTAĆ SOM HJÆLPEVERBUM

Hjælpeverbet *zostać* forbindes med participiet af de perfekte verber (Czarnecki 1985: 69):

a) i perfektiv anvendelse:

- om den enkelte fortid:

Parlament francuski *został rozwiązany*.

- om den stilistisk transponerede fortid:

W roku 1919 Karol Liebknecht *zostaje zamordowany*.

b) i imperfektiv anvendelse:

- om den generelle tid (f.eks. i sceneanvisning):

...*zostaje zwiqzany i przeniesiony* w głąb izby.

- om koincidensfald:

Niniejszym *zostaje* pan *przeniesiony*.

- om den iterative fortid (sporadisk, sjældent):

Zawsze we czwartki *zostawał urobiony* przez ludzi.

3.2. DET PASSIVE ADJEKTIVPARTICIPIUM

Dette participium kan kun dannes af de transitive verber og både af de perfekte (*przeczytać – przeczytany*) og imperfektive verber (*czytać – czytany*).

3.2.1. DANNEELSE

Det passive adjektivparticipium har tre forskellige endelser: *-ny*, *-ony* og *-ty*, og basis kan være præsens eller præteritums stamme. (se Klemensiewicz 1986: 104 og 105)

1. Verber, hvis præteritums stamme ender på vokalen *a*, får endelsen *-ny* føjet til denne stamme, f.eks. *brany*, *pisany*, *dany*, *rysowany*.

2. Verber, hvis præteritums stamme ender på vokalen *y*, *i*, *u*, *ą* : *ę*, som hører til roden (altså ikke er suffiks), og på konsonanten *r*, *ł*, får endelsen *-ty* føjet til præteritums stamme, f.eks. *kryty*, *bity*, *kuty*, *dęty*, *zdarty*, *zmełty*.

3. Verber, hvis præteritums stamme a) ender med suffikset *-i*, *-y* (altså ikke hører til roden); b) ender på en konsonant (anden end *r*, *ł*), får

endelsen *-ony* føjet til præsens stamme, f.eks. *chwalony, robiony, szony, wazony, niesiony*.

4. Verber, hvis præteritums stamme indeholder suffikset *-nq-*, får enten endelsen *-ony* føjet til præsens stamme, f.eks. *uciśniony, natchniony*, eller endelsen *-ty* føjet til basis, som hverken er præsens eller præteritums stamme, for den har i stedet for suffikset *-nq-* endelsen *-nię-*, f.eks. *zamknięty, uschnięty, zmarznięty, ściśnięty*. Nogle af disse verber har begge former for det passive adjektivparticipium, f.eks. *dźwigniony og dźwignięty, ogarniony og ogarnięty*.

3.2.2. BØJNING

Det passive adjektivparticipium i polsk bliver altid bøjet. Det kongruerer med substantivet (eller pronomenet) i numerus og genus, og det optræder i forskellige kasus:

- Participiet står i singularis, når substantivet bruges i singularis (afhængigt af genus er der i nominativ endelser *-y, -a* og *-e*):

mask.: *Chłopiec jest myty.*

fem.: *Dziewczynka jest myta.*

neu.: *Dziecko jest myte.*

- Participiet står i pluralis, når substantivet bruges i pluralis (afhængigt af genus er der endelser *-i* (personalier) og *-e* (impersonalier)²:

pers.: *Chłopcy są myci.*

impers.: *Psy są myte.*

Dziewczynki są myte.

Dzieci są myte.

Ulice są myte.

- I genus kongruerer participiet (ligesom adjektiv) med substantiv.

SINGULARIS:

– maskulinum: *-y*: *Chłopiec jest kapany.*

– femininum: *-a*: *Dziewczynka jest kapana.*

– neutrum: *-e*: *Dziecko jest kapane.*

PLURALIS:

pers.: *Chłopcy są kapani.*

impers.: *Psy są kapane.*

Dziewczynki są kapane.

² Med personalier forstås de maskuline substantiver, som i bredeste forstand betegner en person; med impersonalier benævnes alle andre substantiver, uanset køn.

*Ulice są sprzątane.
Dzieci są kąpię.
Auta są naprawiane.*

- Participiet står i forskellige kasus (nominativ, genitiv, instrumentalis). Oftest forekommer det i nominativ:

Problem jest *dyskutowany*.
Kościół został *zburzony* w 1945 roku.

Mindre frekvens udviser derimod participier i genitiv:

Dwóch braci zostało *zamordowanych*.
Kilku żołnierzy zostało *odznaczonych*.
Pięć stołów zostało *sprzedanych*.
Dwoje ludzi zostało *pobitych*.

og i instrumentalis:

Będąc *chwalonym*, mogę być szczęśliwy.
Mile jest być *chwalonym*.
Miałem zaszczyt być panu *przedstawionym*.

4. KONTRASTERING

4.1. LIGHEDER

- I begge sprog findes der mulighed for at danne passive konstruktioner, som er en forbindelse af et hjælpeverbum og et participium af et fuldverbum.
- Til dannelsen af passiv bruges lignende hjælpeverber:

blive – *zostać*
være – *być*

- I begge sprog skelner man mellem to slags passiver:

a) passiv sensu stricto, der oftest betegnes som begivenhedspassiv:

dansk: s-passiv, *blive* + perf. part. og *få* + perf. part.: museet *besøges* af mange turister, kirken *blev bygget* i 1654, de *fik malet* deres hus.

polsk: *zostać* + passivt adjektivpart. af de perfekte verber og *być* + passivt adjektivpart. af de imperfektive verber: ta książka *została napisana* 10 lat temu, dom *jest budowany*.

b) tilstandspassiv:

dansk: være + perf. part.: deres hus er ødelagt, bilen er brugt.

polsk: być + passivt adjektivpart. af de perfekte verber: książka jest napisana, ich dom jest zniszczony.

- I begge sprog behøver agens ikke at optræde i passiv. Ved begivenhedspassiv er dannelsen af sætninger uden agens altid mulig:

Det bliver skrevet af ham. → Det bliver skrevet.

To jest pisane przez niego. → To jest pisane.

Anderledes er det med tilstandspassiv:

- a) med nogle verber er sætningerne mulige både med og uden agens:

Det er skrevet af ham. → Det er skrevet.

To jest napisane przez niego. → To jest napisane.

- b) flertallet af verberne tillader ikke forekomsten af agens:

* *Døren er lukket af mig. → Døren er lukket.*

* *Drzwi są zamknięte przeze mnie. → Drzwi są zamknięte.*

- Når der forekommer en agens i passivsætningen, bliver den udtrykt på lignende måde. Dertil bruger man først og fremmest præpositionerne *af* i dansk og *przez* i polsk med et substantiv eller pronomen:

Det bliver gjort af mig. → To jest robione przeze mnie.

- Den vigtigste funktion af tilstandspassiv består i begge sprog i, at tilstanden betegnes som resultat af en tidligere handling:

Jeg lukker vinduet. → Jeg har lukket vinduet. → Vinduet er lukket.

Zamykam okno. → Zamknąłem okno. → Okno jest zamknięte.

- I begge sprog kan begivenhedspassiv stå i opposition til aktiv. Dette sker, når det samme subjekt bliver bibeholdt: *han elsker og bliver elsket → on kocha i jest kochany.*
- Både i dansk og polsk findes der verber, der ikke kan danne passiv. De aktivsætninger, som ikke kan omskrives til tilsvarende passivsætninger, kaldes "aktiv-tanta": *det regner → pada, han vokser hurtigt → on rośnie szybko.*
- I begge sprog er det muligt at danne passivsætninger, som står i imperativ. I polsk er det *być*-passiv, der har denne mulighed: *Bądź zdrowiony!, Bądź przekłęty!*

I dansk er det først og fremmest *s*-passiv, som ikke er i passivisk anvendelse, der kan danne passivsætninger i imperativ (se *Nyt fra Sprog-nævnet* 1988: 15): *Skændes* ikke, *børn!*, *Vredes* ikke, *herre!*, *Kives* ikke på vejen!, *Nøjes* bare med én kage! Imperativformen falder her altså sammen med infinitivformen og præsensformen.

- Den største gruppe verber, der kan forekomme i passiv, er transitiver:

Jeg maler værelset. → *Værelset bliver malet.* → *Værelset er malet.*

Maluję pokój. → *Pokój jest malowany.* → *Pokój jest pomalowany.*

4.2. FORSKELLE

- I dansk findes der mulighed for at danne passiv både fleksivisk (*s*-passiv) og perifrastisk (*blive*, *få* eller *være* + perf. part.). Polsk kender derimod kun den perifrastiske måde at danne passiv på (*zostać* eller *być* + passivt adjektivpart.).
- I polsk er ethvert verbum determineret aspektuelt: det kan være perfektivt eller imperfektivt. *Zostać*-passiv har kun de perfekte verber, *być*-passiv har både de perfekte og de imperfektive verber. I dansk er verbet her neutralt.
- I polsk kan man kun danne passiv af de transitive verber. I dansk findes der derimod en række intransitive verber, der også har passivformer, f.eks. *tale*, *sove*.
- For at udtrykke et refleksivt forhold kan man ofte bruge *s*-passiv: de *skændes*, de *slås*.

I polsk udtrykkes det refleksive forhold kun ved hjælp af det refleksive pronomen *się*: *oni kłócq się*, *oni biją się*.

- Dansk råder over nogle deponentier, f.eks.: *træerne grønnes*, *de længes efter deres fædreland*.

De deponente verber findes ikke i polsk. I stedet for anvender man refleksiv eller aktiv: *drzewa zielenią się*, *oni tęsknią za swoją ojczyzną*.

- Den danske *s*-passiv kan også bruges til at udtrykke de reciprokke forhold: *de slås*, *de skændes*. I polsk bruger man her refleksiv: *oni biją się*, *oni kłócq się*.
- I dansk kan man se en symmetri i dannelsen af begivenhedspassiv og tilstandspassiv. Til dannelsen af begivenhedspassiv bruges *s*-passiv, *blive*-passiv og *få*-passiv. Til dannelsen af tilstandspassiv bruges *være*-passiv.

I polsk kan vi derimod se en asymmetri. Hjælpeverbet *zostać* bruges til at danne begivenhedspassiv. Hjælpeverbet *być* bruges til dannelsen af både begivenhedspassiv og tilstandspassiv.

- I dansk bøjes perfektum participium ikke, når det forekommer som supinum³. I polsk bliver det passive adjektivparticipium i passive konstruktioner altid bøjet. Det bøjes i genus, numerus og kasus:

- a) i genus:
 - 1) maskulinum: *Pies jest myty. (Hunden bliver vasket.)*
 - 2) femininum: *Ona jest kochana. (Hun bliver elsket.)*
 - 3) neutrum: *Dziecko jest myte. (Barnet bliver vasket.)*
- b) i numerus:
 - 1) singularis: *On jest bity. (Han bliver slået.)*
 - 2) pluralis: *Oni są bici. (De bliver slået.)*
- c) i kasus:
 - 1) nominativ: *To jest robione. (Det bliver gjort.)*
 - 2) genitiv (brugen af denne kasus er afhængig af numeraliers rektion): *Kilku żołnierzy zostało zabitych. (Nogle soldater blev dræbt.)*
 - 3) instrumentalis (brugen af denne kasus afhænger af rektion af verbet *być*): *Miło jest być kochanym. (Det er dejligt at blive elsket.)*

- I dansk findes der kun en klasse af verber, der gør, at patiens i aktivsætninger står i objektet og i passivsætninger bliver til subjektet:

Jeg slår ham. → *Han bliver slået af mig.*

I polsk er der tre sådanne klasser af verber:

- a) verber med akkusativ: *Biję go.* → *On jest bity przeze mnie.*
- b) verber med genitiv: *On używa mydła.* → *Mydło jest używane przez niego.*
- c) verber med instrumentalis: *On rządzi krajem.* → *Kraj jest rządzony przez niego.*

³ Man kan dog finde sætninger, hvor perfektum participium bøjes i numerus, som f.eks. *Bænkene er malet* og *Bænkene er malede*. De to sætninger betyder dog ikke det samme. Erik Hansen forklarer det på den måde: "*Bænkene er malet* fortæller, at der er foregået noget med dem, de har været genstand for en vis proces eller behandling; de er måske endnu våde, og man skal ikke sætte sig på dem. *Bænkene er malede* derimod betyder, at bænkene er karakteristiske ved at være dækket af et lag maling, det er den tilstand, de befinder sig i: De er malede, ikke lakerede eller ubehandlede." Og hans konklusion lyder: "(...) Tillægsmåden ender i flertal på *-ede*, hvis den bruges som tillægsord, og på *-et*, hvis den bruges som udsagnsord. Om det er det ene eller det andet, konstaterer man ved hjælp af betydningen – og det kan tit være meget fine nuancer, det drejer sig om." (Hansen 1988: 58-61).

- I dansk bliver agens i passivsætninger altid udtrykt ved hjælp af forbindelsen præposition + substantiv (eller pronomen):

Sneen dækker jorden. → Jorden dækkes af sne.

I polsk kan kasus alene udføre denne funktion (dvs. uden præposition). Denne funktion har instrumentalis i polsk:

Śnieg pokrył ziemię. → Ziemia jest pokryta śniegiem.

- I polsk bruges begivenhedspassiv somme tider som resultat af en tidligere handling. Det drejer sig her om brugen af formen med *być*: *woda jest gotowana, jabłka są myte*. I dansk bruger man her udelukkende tilstandspassiv og ikke begivenhedspassiv: *vandet er kogt, æblerne er vasket*.
- Passivsætninger uden agens bliver oftere brugt i dansk. I polsk forekommer her tit verbalformer, der ender på *-no* og *-to*, eller former med *się*. Disse former har samme funktion som passiv:

a) former med *-no* og *-to* bliver foretrukket, når man vil udtrykke en ubestemt agens: *zapytano go → on został zapytany (han blev spurgt)*

b) formen med *się* bruges meget tit i polsk:

1) *się* i nominativ og patiens i akkusativ: *robi się zakupy → zakupy są robione (der købes ind)*

2) *się* i akkusativ og patiens i nominativ: *okno myje się → okno jest myte (vinduet bliver pudset)*

Passiv uden agens har en stærk position i dansk. Refleksivformerne bruges meget sjældent i denne funktion.

BIBLIOGRAFI

- Brinker, Karl (1971), *Das Passiv im heutigen Deutsch. Form und Funktion*, Düsseldorf.
- Czarnecki, Tomasz (1980a), *Das Passiv im Deutschen und Polnischen. Gemeinsamkeiten und Unterschiede*, I: *Acta Philologica*, 10 (1980), s. 31-39.
- Czarnecki, Tomasz (1980b), *Das deutsche und polnische Passiv in kontrastiver Sicht*, I: *Deutsch als Fremdsprache*, 1980, 2, s. 78-85.
- Czarnecki, Tomasz (1985), *Das Passiv im Deutschen und Polnischen. Form und Verwendung*, Warszawa.
- Czochralski, Jan (1972), *Verbalaspekt und Tempussystem im Deutschen und Polnischen. Eine konfrontative Darstellung*, Warszawa.

- DUDEN-Grammatik (1984), Mannheim.
- Fabricius-Hansen, Cathrine (1981), *Kontraster og fejl. (= Osloer Beiträge zur Germanistik. Bd. 7)*, Oslo.
- Hansen, Erik (1988), *Rigtigt dansk*, København.
- Hansen, Erik og Heltoft, Lars (1994), *Grammatik over det Danske Sprog, I: SPRÅU: Sprogvidenskabelige Arbejds-papirer fra Aarhus Universitet*, vol. 1, s. 55-70.
- Hansen, Aage (1963), *Sproganalyse og sprogbeskrivelse, I: Vestergaard V.: Dansk sprog*, København, s. 76-80.
- Hansen, Aage (1967), *Moderne Dansk III*, København.
- Heltoft, Lars (1994), *S-modus og perifrastisk modus, I: Språkbruk, grammatik och språkförändring. En festskrift till Ulf Teleman*, 13.1.1994, Lund, s. 155-165.
- Jacobsen, Henrik Galberg og Jørgensen, Peter Stray (1991), *Håndbog i Nudansk, 2. udg.*, København.
- Jacobsen, Henrik Galberg (1993), *Dansk sprog i bevægelse. Om nogle aktuelle engelskinspirerede ændringer i dansk og om vurderingen af dem, I: Kulturbrev 7*, København, s. 84-100.
- Karker, Allan (1975), *Tyve års dansk sproghistorie (1955-75), I: At færdes i sproget*, s. 21-42.
- Klemensiewicz, Zenon (1986), *Podstawowe wiadomości z gramatyki języka polskiego*, Warszawa.
- Løj, Mogens og Wille, Niels Erik (1985), *Kan vi undvære passiv? eller: Kan passiv virkelig undværes?*, I: *Nydanske Studier* 15, 1985, s. 5-42.
- Nyt fra Sprognævnet*, 1988, nr. 2, s. 15.
- Retskrivningsordbogen*, udg. af Dansk Sprognævn, København, 1986, s. 563-565.
- Sørensen, Knud (1973), *Engelske lån i dansk*.
- Sørensen, Knud (1987), *Engelsk indflydelse på moderne dansk syntaks, I: 1. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*, Århus, s. 135-144.
- Sørensen, Knud (1991), *Engelsk indflydelse på moderne dansk, I: Terminologie et Traduction*, 1/1991, Luxembourg, s. 7-14.
- Togebj, Ole (1975), *I ønskes en rigtig glædelig jul (...)*, I: *Mål & Måle*, 2. årg., nr. 4, 1975, s. 32.
- Togebj, Ole (1993), *Modtagerens fald*, I: *Mål & Måle*, 16. årg., nr. 2, 1993, s. 19-21.